

світу). Тому низка дослідників зазначає, що Техас – єдиний штат, який має право проводити всенародний референдум стосовно незалежності, бо увійшов до складу США вже набувши незалежності й міжнародного визнання.

Таким чином, можна вважати, що безперечних правових підстав для виходу будь-якого суб'єкту зі складу США не існує, хоча більш докладне вивчення юридичного оформлення анексії Техасу може внести суттєві корективи в це питання, але виключно для Техасу.

Конституція УСРР також проголошує права громадян на сповідання релігії або атеїзм (ст. 8), свободу преси (ст. 9), „волю зібрань“ (ст. 10) та „свободу спілок“ (ст. 11), але формулює їх суттєво інакше, аніж Конституція США.

Крім того, Конституція 1929 року містила права, яких не було в Конституції США, наприклад: право на культурний розвиток (стаття 13) та „завдання“ „забезпечити трудящим масам дійсний доступ до знання“, „дати їм повну, всебічну та безплатну освіту“ (стаття 12).

Наведене свідчить, що Конституція УСРР 1929 року закріплювала й гарантувала власну незалежність та суверенітет у складі Союзу РСР, а також, виходячи з прямо закріпленого принципу класового підходу, низку загальноновизнаних прав людини й громадянина для трудящих мас, іноді навіть ширшу ніж конституції деяких провідних демократичних держав.

Лизогуб Віталій Анатолійович
*доц. кафедри історії держави та права
України та зарубіжних країн Національний
університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»*

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ У 30-і роки

1. Затверджена XI Всеукраїнським з'їздом Рад 15 травня 1929 р. Конституція УСРР містила 82 статті і складалася з п'яти розділів: 1. Загальні засади. 2. Організація Радянської влади. 3. Про виборчі права. 4. Про бюджет УСРР. 5. Про герб, прапор і столицю УСРР. Принципове значення мали статті, де заявлялося про входження України до СРСР. Закріплення на конституційному рівні принципу верховенства загальносоюзних органів і загальносоюзного законодавства перетворювало на міф залишені за республікою суверенні права (територіальне верховенство, здійснення власного законодавства й управління, прийняття до громадянства УСРР тощо). Конституція визначала основні завдання диктатури пролетаріату, що полягали в остаточному подоланні буржуазії, знищенні експлуатації людини людиною та здійсненні комунізму, "коли не буде ні поділу на класи, ні державної влади". Проголошені певні права й свободи людини стосувалися лише трудящого люду. Так, особи, що застосовували найману працю, жили з нетрудового прибутку, відсотків з капіталу, прибутків з підприємств, надходжень з майна, приватні крамарі, служителі культу та ін. не мали жодних політичних прав.

2. Надзвичайний XIV Всеукраїнський з'їзд Рад 30 січня 1937 р. затвердив нову Конституцію УРСР, підґрунтям якої стала Конституція СРСР 1936 р. Вона містила 146 статей, об'єднаних у 13 розділів: 1. Суспільний устрій. 2. Державний устрій. 3. Найвищі органи влади УРСР. 4. Органи державного управління УРСР. 5. Найвищі органи державної влади Молдавської АРСР. 6. Органи державного управління Молдавської АРСР. 7. Місцеві органи державної влади. 8. Бюджет УРСР. 9. Суд і прокуратура. 10. Основні права й обов'язки громадян. 11. Виборча система. 12. Герб, прапор, столиця, 13. Порядок зміни Конституції.

3. УРСР вважалась соціалістичною державою робітників і селян. Політичну основу республіки становили Ради депутатів трудящих, економічну — соціалістична система господарства та соціалістична власність на знаряддя й засоби виробництва, що має форму державної та кооперативно-колгоспної власності. Проте законом допускалося й дрібне приватне господарство одноосібних селян і кустарів, яке мало ґрунтуватися на особистій праці й відсутності експлуатації чужої праці.

4. Абсолютна більшість державно-владних повноважень належала загальносоюзним органам. Положення ст. 14, де зазначалося, що "Українська Радянська Соціалістична Республіка зберігає за собою право виходу з Союзу Радянських Соціалістичних Республік", за відсутності механізму такого виходу мало декларативний характер.

5. Вперше на конституційному рівні визначався порядок створення судових і прокурорських органів, проголошувалися незалежність судців, відкритий характер розгляду справ із забезпеченням обвинуваченому права на захист. Але на тлі масових репресій це було тільки ширмою.

6. Конституція УРСР 1937 р., проголосивши принцип соціалізму "від кожного за його здібністю, кожному — за його працею", намагалась зовні максимально збільшити подібність радянського устрою до устрою демократичних держав. Так, було декларовано свободу друку, зборів, мітингів, демонстрацій, недоторканність особи, житла і листування, свободу відправлення релігійних культів і свободу антирелігійної пропаганди та інші права особи й громадянські свободи. Багатоступеневі вибори до органів влади замінювалися прямими; проголошувалося загальне і рівне виборче право при таємному голосуванні.

7. Реально ці норми не діяли; вони були потрібні, аби перед світовою спільнотою і власним народом маскувати злочинну сутність тоталітарного режиму. Права і свободи людини були несумісні з масовими репресіями, які з кінця 20-х років розпочалися в Україні, а з 1934 р. — на решті території СРСР. Держава лише частково забезпечувала такі "соціалістичні завоювання" трудящих, як право на працю, відпочинок, освіту, на матеріальне забезпечення в старості, а також на випадки хвороби і втрати працездатності. Так, найчисленніша верства населення — колгоспники — фактично не користувалася правом на відпочинок, на матеріальне забезпечення в старості, на випадок хвороби і втрати працездатності. Проголошене Конституцією УРСР право на працю фактично було обов'язком працювати.

8. Право виставляти кандидатів у депутати належало лише органам комуністичної партії або іншим нею фактично керованим громадським організаціям: профспілкам, кооперативним організаціям, об'єднанням молоді, культурним товариствам. Конституція 1937 р. позбавляла громадян права створювати вільні політичні об'єднання і законодавчим шляхом легалізувала монопартійну систему. Відповідно до ст. 125 "найбільш активні і свідомі громадяни з лав робочого класу й інших верств населення об'єднуються у Комуністичну партію (більшовиків) України, яка... являє собою керівне ядро всіх організацій трудящих, як громадських, так і державних".

Лісогорова Катерина Миколаївна

к.ю.н., доцент

*кафедри історії держави і права України
та зарубіжних країн*

СТРАХОВА СПРАВА В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 1917-1920-х рр.

У березні 1919 року на III Всеукраїнському з'їзді Рад було затверджено Конституцію УСРР. Основний закон УСРР у питаннях структури і повноважень державних органів, прав і свобод громадян дублював відповідні положення конституції РСФРР 1918 року. Декларація прав і обов'язків трудящого народу, яка була складовою частиною Конституції УСРР, проголошувала принципи повновладдя трудящих, скасовувались приватна власність та експлуатація, запроваджувався робітничий контроль і націоналізація.

Націоналізація страхової справи здійснювалася на фоні націоналізації банків, промисловості, транспорту. Спочатку передбачалася націоналізація страхової справи і здійснення її трьома товариствами: «Саламандрою», «Росією», «Російським транспортним і страховим товариством».

Для більш жорсткого контролю за діяльністю страхових товариств, підготовки умов щодо здійснення державної страхової монополії передбачалося створення страхового тресту. Однак це рішення залишилося нереалізованим, і наступним кроком радянського уряду став декрет Раднаркому РСФРР від 23 березня 1918 р. «Про установаження державного контролю над усіма видами страхування, окрім соціального».

Цей декрет, як і усі інші рішення радянського уряду діяли на Україні згідно з постановами I Всеукраїнського з'їзду Рад. Земське та взаємне страхування в зазначений період перейшло до відома страхових органів виконавчих комітетів місцевих рад та раднаргоспів.

Однак, громадянська війна, подальший процес обезцінювання грошей і незначне їхнє значення в народному господарстві зробили нежиттєздатним страхування. Договори зі страхування життя анулювались, а в грудні 1920 р. було відмінено і майнове страхування.

Перехід до нової економічної політики, ставши об'єктивною передумовою розвитку приватної ініціативи в галузі торгівлі, промисловості, викликав помітне